

บทที่ 4

ฐานคะแนนเสียงของพรรคไทยรักไทย

พรรคไทยรักไทยเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2541 โดยผ่านการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 เป็นครั้งแรก และมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองระบบสูงถึง 263 คน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนสูงสุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เพราะเมื่อเทียบกับพรรคที่เพิ่งก่อตั้งและได้รับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสูงสุดในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี 2535-2544) ดังนั้น เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ และเห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างพรรคไทยรักไทยกับผู้ลงคะแนนเสียงสนับสนุนหรือฐานคะแนนเสียงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงภูมิหลัง ประวัติความเป็นมา และสภาพการณ์ต่างๆ ไปของพรรคไทยรักไทยตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคจนถึงปัจจุบันให้ถูกต้องเสียก่อน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องฐานคะแนนเสียงและอื่นๆ ต่อไป

1. วิวัฒนาการของพรรคไทยรักไทย

พรรคไทยรักไทยก่อตั้งและเปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 โดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค ภายใต้คำขวัญ “คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน” และประกาศเจตนารมณ์ขอเป็น “ทางเลือกใหม่” สำหรับประชาชน¹

“จะสร้างพรรคใหม่ให้เป็นพรรคมหาชนจริงๆ โดยประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด มีระบบหน้าที่ประจำ มีฐานข้อมูลเหมือนในต่างประเทศ ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เปิดโอกาสให้คนร่วมแสดงความคิดเห็น ช่วยคิดช่วยทำ”

1.1 หัวหน้าพรรค

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวไว้ในหนังสือ “ตาตุ๋น หัวใจคิดคิด” ว่า ตัดสินใจที่จะเข้ามาทำงานการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 โดยนายชวน หลีกภัย ได้ชักชวนให้มาสวมครีบลูกเลือกตั้งในนามพรรคประชาธิปัตย์ สมัยการเลือกตั้งที่ 2535/2 ทั้งนี้เพราะพรรคประชาธิปัตย์ มองเห็นว่า เขาจะเป็นตัวหลักในสนามเลือกตั้งเชิงใหม่ในอนาคต โดยผู้นำพรรคประชาธิปัตย์เห็นว่า ศักยภาพของ พ.ต.ท.ทักษิณ

¹ ไทยโพสต์, 5 กรกฎาคม 2541, หน้า 13.

ชินวัตร หากประสานเข้ากับนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์แล้ว พรรคประชาธิปัตย์ก็จะสามารถได้ที่นั่ง ส.ส.ภาคเหนือมากที่สุด

ในปี พ.ศ.2537 ภายหลังจากภารกิจทั้งทางด้านธุรกิจและครอบครัวที่มั่นคงแล้ว แต่ช่วงนั้น กลับไม่มีวาระการเลือกตั้ง พ.ต.ท.ทักษิณ จึงลาออกที่จะร่วมงานทางการเมืองกับพรรคประชาธิปัตย์อีกครั้ง ขณะนั้น พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ก็เคยเชิญชวน พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ให้มา ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีในโควต้าพรรคความหวังใหม่เช่นกัน แต่ทว่า พล.ต.จำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรมขณะนั้นได้ทาบทาม พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ให้เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงต่างประเทศในโควต้าพรรคพลังธรรมในรัฐบาลชวน 1/3

รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ประสบปัญหา สปก.4-01 จึงต้องประกาศยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่ ช่วงนี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้รับเชิญจาก พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ให้เข้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม เพราะขณะนั้น พล.ต.จำลอง เกิดวิกฤตศรัทธาจากประชาชนและความตกต่ำทางการเมืองไม่ อยู่ในฐานะที่จะเป็นหัวหน้าพรรคต่อไปได้ การเลือกตั้งครั้งนี้ พ.ต.ท.ทักษิณและผู้สมัครพรรคพลังธรรมได้รับเลือกตั้งรวม 23 คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขต 2 กรุงเทพมหานครของ พ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งผลการเลือกตั้ง ปรากฏว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นเป็นอันดับ 1 ในเขตนั้น

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคพลังธรรมร่วมรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้ 1 ปี 4 เดือน รัฐบาลนายบรรหารก็ถูกพรรคประชาธิปัตย์อภิปรายไม่ไว้วางใจ ซึ่งผลการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ในครั้งนี้ พรรคพลังธรรมงดออกเสียงให้แก่วุฒิสภาที่ถูกล่ามว่าพัวพันการทุจริตที่ดินที่จังหวัดหนองคาย ชุมพร กับการกู้เงินธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ (BBC) ส่งผลให้รัฐมนตรีทั้ง 5 คนของพรรคพลังธรรมต้องประกาศลาออกจากตำแหน่ง แต่หลังจากนั้นเพียงไม่กี่วัน พ.ต.ท.ทักษิณ ก็นำพรรคกลับเข้าร่วมรัฐบาลนายบรรหารอีกครั้ง โดยให้เหตุผลว่า รัฐมนตรีที่พรรคพลังธรรมไม่ยกมือให้มันได้ ลาออกจากตำแหน่งไปแล้ว

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคพลังธรรมร่วมรัฐบาลกับนายบรรหาร จนถึงวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2539 พรรคพลังธรรมก็ประกาศถอนตัวจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลอีกครั้ง รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้บริหารประเทศไปจนถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2539 ก็ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ เป็นครั้งที่ 2 ผลจากการอภิปรายไม่ไว้วางใจครั้งนี้ ทำให้นายบรรหาร ต้องประกาศยุบสภาและลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้ มีผู้สมัครพรรคพลังธรรมได้รับการเลือกตั้งเพียงคนเดียวคือ นางสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ ความปราชัยของพรรคพลังธรรมในการเลือกตั้งครั้งนี้

ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ประกาศแสดงความรับผิดชอบโดยการลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม

หลังจากนั้นไม่นาน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็กลับเข้าสู่การเมืองอีกครั้ง เมื่อ พ.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นตัดสินใจบรรจุชื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บุคคลภายนอกพรรคเข้าร่วมบริหารประเทศ ในฐานะรองนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล พล.อ.ชวลิต (3) วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2540 แต่หลังจากนั้นไม่นานรัฐบาลชุดนี้ก็สิ้นสุดลง เพราะพล.อ.ชวลิต ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เปิดโอกาสให้นายชวน หลีกภัย ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีท่ามกลางวิกฤติทางเศรษฐกิจและการเมืองขณะในประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคไอเอ็มเอฟ

1.2 ผู้ร่วมก่อตั้งพรรค

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กลับเข้าสู่การเมืองอีกครั้งหนึ่งภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจและการเมืองไทย โดยประกาศจัดตั้งพรรคการเมืองในนาม “พรรคไทยรักไทย” อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2541 โดยดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรค ในช่วงเริ่มต้นก่อตั้งพรรคไทยรักไทย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เน้นแนวทาง “คิดใหม่ ทำใหม่” มีการวางแผนขยายฐานพรรคไปสู่คนรุ่นใหม่ โดยมีการวางตัวนักการเมืองหน้าใหม่เกือบทุกพื้นที่ และผู้ร่วมก่อตั้งพรรคส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่เคยร่วมกันทำงานกันมาตั้งแต่ครั้งที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรคพลังธรรม เช่น นางสุภารัตน์ เกตุราพันธุ์, นายสุธรรม แสงประทุม เป็นต้น นอกจากนี้ก็เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และมีชื่อเสียงในการทำงานจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น ร.ต.อ.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, นายพันธ์เลิศ ไบหยก, ดร.สิริกร (สินุดพงษ์) มณีรินทร์ เป็นต้น²

นอกจากนี้ ยังมีการดึงนักธุรกิจเข้ามาร่วมทำงานการเมืองในการเลือกตั้งครั้งนี้ด้วย นักธุรกิจที่สำคัญ อาทิเช่น นายอดิศักดิ์ โภธารามิก เจ้าของธุรกิจ TT&T, นายประชา มาสินนถ์ เจ้าของธุรกิจสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 และบริษัทเครือ BEC WORLD จำกัด (มหาชน), นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เจ้าของธุรกิจผลิตชิ้นส่วนรถยนต์รายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย, นายประยุทธ์ มหากิจศิริ เจ้าของบริษัท เนสกาแฟ และนายวัฒนา เมืองสุข เครือข่ายกลุ่มบริษัท C.P.จำกัด (มหาชน) เป็นต้น กลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นตัวแทนกลุ่มธุรกิจที่สำคัญของประเทศไทยที่เข้ามาในฐานะของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ (Party list) ของพรรคไทยรักไทย ซึ่งมีโอกาสเป็นรัฐมนตรีได้ทุกคน

1.3 การตั้งชื่อพรรค

การตั้งพรรคไทยรักไทย โดยการเริ่มต้นที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถูกมองว่าเป็นพรรคของตัวบุคคลและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองมีทุนสนับสนุนจากธุรกิจในเครือชินวัตรเป็นหลัก ดังนั้น

² ไทยโพสต์, 15 กรกฎาคม 2541, หน้า 3.

ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ในช่วงเริ่มต้นจึงเป็นที่สนใจของสื่อมวลชนและประชาชน นับตั้งแต่การตั้งชื่อพรรคการเมือง โดยในขณะนั้นมีพรรคการเมืองใหม่ชื่อ “พรรคปฏิรูป” จดทะเบียนกับกระทรวงมหาดไทยและได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการจัดตั้งเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2540 ซึ่งสื่อมวลชนสันนิษฐานว่า พรรคดังกล่าวอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับ พ.ต.ท.ทักษิณ เพราะรายชื่อผู้ที่ยื่นจดทะเบียนพรรคปฏิรูปเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับ พ.ต.ท.ทักษิณ แต่สุดท้ายกลุ่มผู้ก่อตั้งและ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ออกมาปฏิเสธความเกี่ยวข้องกับพรรคปฏิรูปพร้อมประกาศเชิญชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตั้งชื่อพรรคการเมืองใหม่

พ.ต.ท.ทักษิณ และคณะได้นำชื่อ “ไทยรักไทย” เข้ายื่นจดทะเบียนพรรคการเมืองต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยชื่อพรรคภาษาอังกฤษในช่วงแรก ใช้ชื่อว่า Thai Patriot Party หรือชื่อย่อว่า TPP หมายถึง พรรคการเมืองที่รักชาติและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยไม่หวังผลตอบแทน แต่ต่อมาเปลี่ยนเป็น Thai Rak Thai Party หรือ TRTP และประกาศเปิดตัวผู้สมัครชุดแรกจำนวน 40 คน เพื่อแสดงความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง³

ตราสัญลักษณ์ของพรรคไทยรักไทย ประกอบด้วย ตัวอักษรสีน้ำเงินแถบสีแดง มีคำว่า พรรคไทยรักไทยอยู่ใต้ตัวอักษร

เครื่องหมายพรรคที่อยู่ภายใต้รูปตัวอักษรไทย “ท” หมายถึง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนไทยทั้งมวล ผู้มีอุดมการณ์ร่วมกันแรงกล้าที่จะคิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อที่จะพลิกฟื้นประเทศให้กลับคืนสู่ความรุ่งเรือง มั่นคง ยั่งยืนตลอดไป⁴

ส่วนคำขวัญของพรรคไทยรักไทยคือ “คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน” โดยเน้นย้ำคำว่า “ใหม่” ประกอบด้วย “คิดใหม่” และ “ทำใหม่” ลักษณะการใช้คำที่ย้ำว่า “ใหม่” และ การใช้คำสัมผัสกับคำว่า “ไทย” ทำให้ให้ชื่อพรรคจดจำได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการสะท้อนจุดยืนของพรรค

³ นิชาภา ศิริวัฒน์, **Branding ไทยรักไทย** (กรุงเทพฯ : บริษัท เฮลท์แคร์ พลัปปลิสซิ่ง จำกัด, 2546), หน้า 22.

⁴ <http://www.thairakthai.or.th>

ไทยรักไทยที่ต้องการใช้วิธีการใหม่ๆ มาบริหารประเทศชาติ และเน้นถึงสิ่งที่พรรคให้ความสำคัญคือการนำเสนอแนวคิดและแนวทางการปฏิรูปแบบใหม่ๆ⁵

นายทรงศักดิ์ เปรมสุข อดีตกรรมการผู้จัดการ บริษัท เอสซี แมทบ็อกซ์ จำกัด ผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารของพรรคไทยรักไทยให้ข้อมูลเกี่ยวกับตราสัญลักษณ์ของพรรคว่า⁶

“มีกฎหมายใหม่ที่พูดถึงเรื่องการเลือกตั้งว่าจะต้องมีการใช้โลโก้เป็นตัวหลัก ในส่วนของโลโก้เรา (พรรคไทยรักไทย) ก็กลับมาดูว่า จะทำอะไรให้ดูทันสมัย จดจำง่าย สร้างบุคลิกของพรรคที่เป็นคนรุ่นใหม่ จึงได้โลโก้อย่างที่เห็น”

ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ผู้วางกลยุทธ์ได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่า พรรคไทยรักไทยใช้แนวคิดใหม่ๆ เป็นตัวนำว่า⁷

“ต้องยอมรับว่า ขุนพลทางการเมืองของเรายังใหม่ ประสบการณ์ผู้พรรคประชาธิปไตยไม่ได้ พรรคไทยรักไทยจึงมุ่งนำเสนอแนวความคิดใหม่ในการแก้ปัญหาบ้านเมือง เราจึงเชื่อว่าเราเหนือว่า”

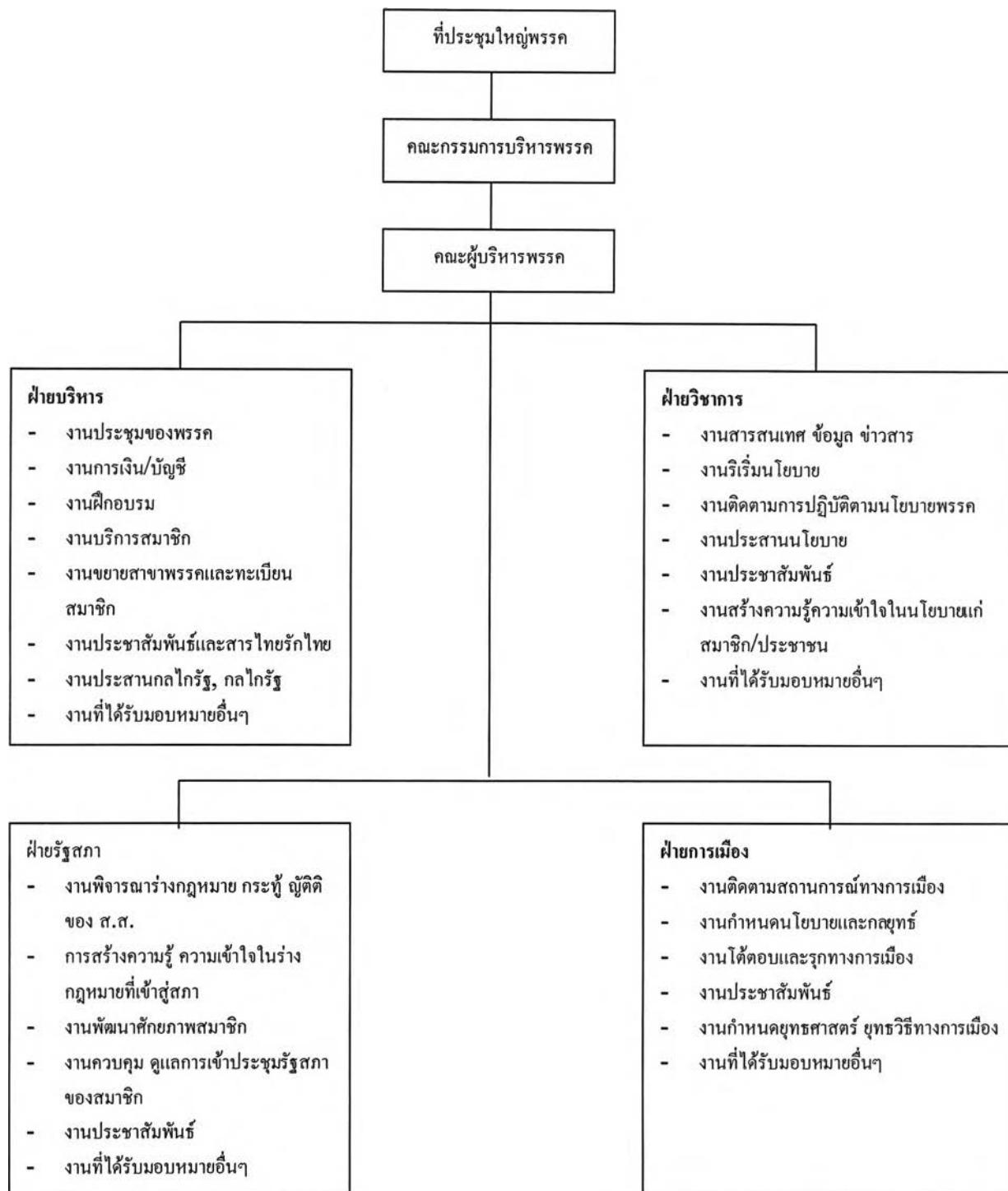
⁵ นิชาภา ศิริวัฒน์, **Branding ไทยรักไทย** (กรุงเทพฯ : บริษัท เฮลท์แคร์ พลัปปลิซซิ่ง จำกัด, 2546), หน้า 28.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

1.3 โครงสร้างของพรรค

โครงสร้างพรรคไทยรักไทย

สำหรับโครงสร้างใหม่นี้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 4 ฝ่ายได้แก่

1. ฝ่ายบริหาร คุณรับผิดชอบในงานประชุมของพรรค งานการเงิน/บัญชี งานฝึกอบรม งานบริการสมาชิก งานขยายสาขาพรรคและทะเบียนสมาชิก งานประชาสัมพันธ์และสารไทยรักไทย งานประสานกลไกรัฐ, กลไกรัฐ และงานที่ได้รับมอบหมายอื่นๆ

2. ฝ่ายวิชาการ คุณรับผิดชอบในงานสารสนเทศ ข้อมูล ข่าวสาร งานริเริ่มนโยบาย งานติดตามการปฏิบัติตามนโยบายพรรค งานประสานนโยบาย งานประชาสัมพันธ์ งานสร้างความรู้ความเข้าใจในนโยบายแก่สมาชิก/ประชาชน และงานที่ได้รับมอบหมายอื่นๆ

3. ฝ่ายรัฐสภา คุณรับผิดชอบในงานพิจารณาร่างกฎหมาย กระตุ้ญัตติของ ส.ส. การสร้างความรู้ ความเข้าใจในร่างกฎหมายที่เข้าสู่สภา งานพัฒนาศักยภาพสมาชิก งานควบคุม ดูแลการเข้าประชุมรัฐสภาของสมาชิก งานประชาสัมพันธ์ และงานที่ได้รับมอบหมายอื่นๆ

4. ฝ่ายการเมือง คุณรับผิดชอบในงานติดตามสถานการณ์ทางการเมือง งานกำหนดนโยบาย และกลยุทธ์ งานโต้ตอบและรุกทางการเมือง งานประชาสัมพันธ์ งานกำหนดยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีทางการเมือง และงานที่ได้รับมอบหมายอื่นๆ

1.4 นโยบายของพรรค

การประกาศจัดตั้งพรรคไทยรักไทยครั้งนี้ พ.ต.ท.ทักษิณ และคณะ มุ่งมั่นที่จะประกาศสงครามกับความยากจน ขจัดคอร์รัปชันและยาเสพติด ทั้งนี้ก็เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมไทยให้กลับคืนสู่สภาพปกติโดยเร็ว โดยมีการจัดวางนโยบายเป็นวาระแห่งชาติที่สำคัญดังนี้⁸

วาระที่ 1 : พัฒนาตลาดเงิน ตลาดทุน และตลาดตราสารหนี้ ลดภาษีเพื่อจูงใจให้เกิดการลงทุนและนำรัฐวิสาหกิจเข้าจดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์มากกว่าการขายราคาถูกให้แก่ต่างชาติ

วาระที่ 2 : ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจควบคู่กับปรับโครงสร้างหนี้ จัดการกับหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) และแบ่งกลุ่มธุรกิจตามประเภทและศักยภาพของการสร้างรายได้ให้กับประเทศชาติ

วาระที่ 3 : สร้างรายได้ แก้ปัญหาคนตกงาน ด้วยการเร่งสร้างผู้ประกอบการใหม่และพัฒนาทักษะวิชาชีพให้แก่คนตกงานและยกระดับความสามารถของผู้ประกอบการไทย

วาระที่ 4 : ฟื้นฟูชีวิตเกษตรกรไทย พักการชำระหนี้ 3 ปี และสร้างโอกาสของการหารายได้ที่ยั่งยืนแก่เกษตรกร โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63-64.

วาระที่ 5 : สร้างคน สร้างระบบการศึกษา เร่งรัดให้การปฏิรูปการศึกษาบรรลุผลอย่างแท้จริง ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

วาระที่ 6 : ต่อสู้ ขจัดภัยยาเสพติด ยึดถือหลักการผู้เสียภัย คือ ผู้ป่วยที่ต้องได้รับการช่วยเหลือ ผู้ค้า คือ อาชญากร โดยกำหนดบทลงโทษอย่างรุนแรง

วาระที่ 7 : ประกาศสงครามกับคอร์รัปชัน เพิ่มความเข้มแข็งของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) โดยจัดสรรงบฯ และให้อิสระอย่างแท้จริง

วาระที่ 8 : พลิกโฉมบริการสาธารณสุข โดยให้มีการประกันสุขภาพสำหรับคนไทยทุกคน

วาระที่ 9 : สร้างความเข้มแข็ง เพิ่มบทบาทสตรีทางการเมือง

วาระที่ 10 : แปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อประโยชน์สูงสุดของชาติ เพื่อประโยชน์สูงสุดของชาติ ไม่เร่งขายรัฐวิสาหกิจโดยไร้ทิศทางและนำการเมืองออกจากรัฐวิสาหกิจ โดยสร้างกลไกป้องกันไม่ให้ฝ่ายการเมืองหาผลประโยชน์ได้

วาระที่ 11 : วางยุทธศาสตร์ภูมิภาคใหม่ ให้ภูมิภาคมีความสามารถที่จะบริหารตนเอง รวมทั้งพัฒนายกระดับความสามารถในเชิงการผลิต บริหาร การท่องเที่ยว และการแข่งขัน

โดยภาพรวมของนโยบายพรรคไทยรักไทย จะเห็นได้ว่ามีการใช้นโยบายที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายอย่างครอบคลุม มีทั้งนโยบายการแก้ปัญหาและพัฒนาโครงสร้างทางสังคมไปพร้อมๆ กัน เช่น

- ระดับชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนในระดับรากหญ้าและเป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศ นโยบายที่ใช้ ได้แก่ การพักชำระหนี้ 3 ปี และการหาแนวทางช่วยสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่เกษตรกร

- กลุ่มผู้ด้อยงาน แนวทางการแก้ปัญหา คือ การให้ความรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้ผู้ที่ยังไม่มีงานทำ

- กลุ่มนักธุรกิจ มีการนำนโยบายการพัฒนาตลาดเงิน ตลาดทุน และตลาดตราสารหนี้ด้วยวิธีการลดภาษีเพื่อจูงใจให้เกิดการลงทุน พร้อมกับการปรับโครงสร้างหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL)

ในด้านการพัฒนาโครงสร้างทางสังคม มีการปฏิรูประบบการศึกษา การพัฒนาสถาบันครอบครัวและเพิ่มบทบาทสตรี แก้ไขปัญหายาเสพติด ปัญหาคอร์รัปชัน สาธารณสุขมูลฐาน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ พร้อมกำหนดยุทธศาสตร์โดยยกระดับความสามารถในเชิงการผลิต การบริหาร การท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคให้พร้อมที่จะแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ของโลก เป็นต้น

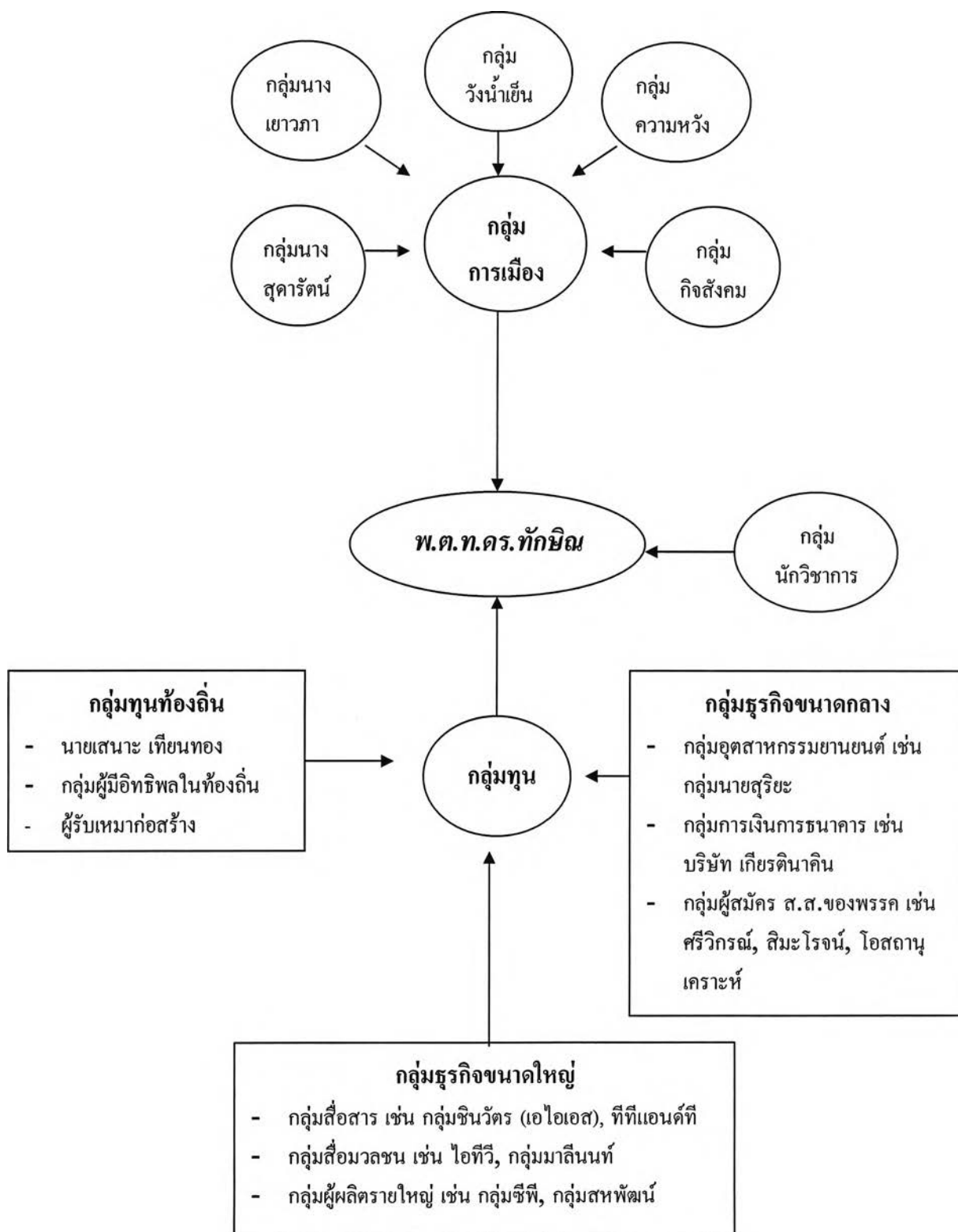
1.5 เครือข่ายผลประโยชน์ของพรรค

หลังจากที่พรรคไทยรักไทยมีการก่อตั้งและประกาศนโยบายอย่างเป็นทางการแล้ว มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งที่เป็นอยู่ในขณะนั้นและในอดีตจากทุกพรรคการเมืองมาขอเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคไทยรักไทยมากมาย และประกอบกับ พ.ต.ท.ทักษิณ หัวหน้าพรรคมีเงินทุนเป็นจำนวนมากในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองก็ยิ่งทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคต่างๆ มาเข้าร่วมพรรคไทยรักไทยเป็นจำนวนมาก

นอกจากจะมีการนำนักธุรกิจและนักวิชาการที่ประสบความสำเร็จในสาขาต่างๆ มาเข้าร่วมด้วยแล้ว ยังมีการดึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคอื่นๆ ด้วย ซึ่งก็ส่งผลให้พรรคไทยรักไทยมีลักษณะภายในที่แบ่งออกเป็นกลุ่มหรือมุ้งต่างๆ มากมาย ได้แก่ กลุ่มวังน้ำเย็นของนายเสนาะ เทียนทอง มี ส.ส. ในกลุ่ม 60-70 คน, กลุ่มวังบัวบานของนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ มี ส.ส. ในกลุ่ม 40-50 คน, กลุ่ม กทม. ของนางสุดารัตน์ เกตุราพันธุ์, กลุ่มนายทุน-ตัวแทนนายทุนของนายอดิศักดิ์ โพธารามิก, กลุ่มผู้ร่วมก่อตั้งพรรคของนายประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, กลุ่มกิจสังคมของนายสุวิทย์ คุณกิตติ มี ส.ส. ในกลุ่มประมาณ 15 คน, กลุ่ม พ.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, กลุ่มนายจาตุรนต์, กลุ่มผู้ใหญ่อกหักของนายโสภณ เพชรสว่าง และมุ้งประจำจังหวัด ซึ่งประกอบด้วย มุ้งอดิเรกสาร จ.สระบุรี, มุ้งสะสมทรัพย์ จ.นครปฐม, มุ้งลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์กับมุ้งบุญชู ตรีทอง จ.พะเยาและลำปางบางส่วน⁹ เป็นต้น

จากกลุ่มหรือมุ้งต่างๆ ในพรรคไทยรักไทยดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มเครือข่ายผลประโยชน์ที่สำคัญของพรรคไทยรักไทยทั้งสิ้น ซึ่งสามารถนำเสนอให้เห็นได้ชัดเจนดังนี้

⁹ ไทยโพสต์, 8 กรกฎาคม 2544, หน้า 2.

อาจกล่าวได้ว่า พรรคไทยรักไทยเป็นอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่รวบรวมทุนธุรกิจไว้เป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งรวมของนักการเมืองหน้าเก่าหรือนักเลือกตั้งที่มาจากพรรคการเมืองอื่นๆ โดยมองว่าพรรคไทยรักไทยเป็นทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าพรรคการเมืองเก่า ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งรวบรวมนักการเมืองหน้าใหม่ที่ไม่มีประสบการณ์ในทางการเมืองรวมอยู่ด้วย นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มนักวิชาการที่รวบรวมกันมาตั้งแต่ช่วงก่อตั้งพรรค ซึ่งกลุ่มนี้ในท้ายที่สุดแล้วก็ไม่อาจต้านแรงเสียดทานจากนักเลือกตั้งหรือกลุ่มทุนต่างๆ ได้ และกลายเป็นการประสานประโยชน์ร่วมกันไปในที่สุด การที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เลือกแนวทางที่จะประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วนี้ แม้ว่าจะต้องมีการปรับเปลี่ยนอะไรบางอย่างนั้น ไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจแต่ประการใด เพราะพื้นฐานของ พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นนักธุรกิจมาก่อนไม่ใช่นักอุดมการณ์ ดังนั้น การตัดสินใจจึงมุ่งที่ผลสำเร็จเป็นหลัก แนวทางใดที่นำมาซึ่งความสำเร็จจึงเป็นแนวทางถูกเลือกขึ้นอย่างแน่นอน ฉะนั้น พรรคไทยรักไทยจึงเป็นแหล่งรวมของนักการเมืองทุกประเภท โดยกลุ่มที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ กลุ่มทุนธุรกิจต่างๆ โดยการกำหนดนโยบายของพรรคจะเป็นไปใน 2 แนวทางหลัก คือ การกระจายรายได้และทรัพยากรที่จำเป็นต่อการยังชีพไปสู่คนส่วนใหญ่ในระดับรากหญ้า ในขณะเดียวกันก็จะมีนโยบายที่เอื้อต่อกลุ่มทุนในระดับบนด้วย

1.6 กระแสของพรรค

ในช่วงเริ่มต้นพรรคไทยรักไทยประสบปัญหาในเรื่องของการสรรหาบุคลากรเพื่อมาลงสมัคร ส.ส. เนื่องจากเป็นพรรคการเมืองใหม่ ประกอบกับมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรค ซึ่งมีภาพลักษณ์ของการเล่นการเมืองแบบไม่มีความชัดเจน แน่นนอน และเป็นนักธุรกิจที่ร่ำรวยมาจากสัมปทานของรัฐ ทำให้ทั้ง ส.ส.เก่า ผู้สมัคร ส.ส.หน้าใหม่ นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองต่างๆ ไม่มั่นใจกับพ.ต.ท.ทักษิณว่าต้องการจะเล่นการเมืองจริงจัง หรือเพื่อเข้ามาพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเองและกลุ่มทุนที่เป็นพันธมิตรเท่านั้น

ภายหลังจากการประกาศจัดตั้งพรรคไทยรักไทยอย่างเป็นทางการมากกว่า 1 ปีเศษ พรรคไทยรักไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากพรรคไทยรักไทยเริ่มเดินสายเข้าถึงประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และคาดหวังว่าน่าจะมีโอกาสได้รับเลือกตั้งในครั้งต่อไป ประกอบกับเป็นจังหวะที่คนกรุงเทพฯ ผิดหวังกับพรรคประชาธิปัตย์ที่แก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำไม่ได้ และจากการทำโพลล์สำรวจทัศนคติของคนกรุงเทพมหานคร พบว่า คนกรุงเทพฯ ต้องการพรรคการเมืองที่เป็นทางเลือกใหม่ถึงร้อยละ 60¹⁰

ในส่วนของการนำเสนอนโยบาย “วาระแห่งชาติ 11 ประการ” นี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยได้รับกระแสตอบรับจากประชาชนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะพรรคไทยรักไทย

¹⁰ ผู้จัดการรายวัน, 2 กรกฎาคม 2542, หน้า 13.

ได้ประกาศนโยบายที่พักหนี้ให้เกษตรกร 3 ปี และนโยบายที่จะมอบเงินให้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ซึ่งถือว่าเป็นการนำเสนอนโยบายและวิสัยทัศน์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเหนือกว่า นโยบายและวิสัยทัศน์ของพรรคการเมืองอื่น อันเป็นการสร้างความหวังและเป็นทางออกให้กับสังคมชนบทอีกทางหนึ่ง¹¹

ดังนั้น เพื่อให้พรรคไทยรักไทยเป็นทางเลือกใหม่ให้กับประชาชนและคนทั้งประเทศ พรรคไทยรักไทยจึงพยายามที่จะสอดแทรกด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต วิทยุ/โทรทัศน์ เพื่อช่วยยกระดับภาพลักษณ์ของพรรคและผู้สมัครให้ประชาชนรู้จักมากขึ้น พร้อมกับเอกสารคู่มือพรรคไทยรักไทยและหนังสือชีวประวัติของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักไปพร้อมกัน นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์เพื่อให้สื่อมวลชนช่วยเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ประชาชน ขณะเดียวกันก็เป็นการให้สื่อมวลชนช่วยสะท้อนมุมมองหรือข่าวสารของพรรคที่ไปสู่ประชาชน และการจัดนิทรรศการเชิงวิชาการ/การบรรยาย/การปาฐกถา การพบปะนักลงทุนและผู้นำประเทศมหาอำนาจ ตลอดจนการสัมมนาพรรค การเปิดสาขาพรรค และการรับสมาชิกของพรรคทั่วประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นการทำให้พรรคไทยรักไทยเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วประเทศมากขึ้น

2. ความสำเร็จของพรรคไทยรักไทย

การที่พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 นั้น สร้างความประหลาดใจให้แก่บรรดานักเลือกตั้งเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะเป็นพรรคการเมืองที่เพิ่งก่อตั้งใหม่ ขณะเดียวกันก็ไร้ประสบการณ์ทางการเมือง แต่กลับได้รับเลือกตั้งมาด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นถึง 11 ล้านเสียง ขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ได้เพียง 7 ล้านเสียง พรรคความหวังใหม่ได้ 2 ล้านเสียง พรรคชาติพัฒนาได้ 1.7 ล้านเสียง และพรรคชาติไทยได้ 1.5 ล้านเสียง¹² ปრაฎการณ์ดังกล่าวนี้ มีการสรุปว่า พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งครั้งนี้เพราะ ใช้ตลาดนำการเมือง โดยคณะผู้บริหารของพรรคได้ใช้วิธีทางการตลาดอย่างน้อย 2-3 อย่าง เพื่อสร้างเงื่อนไขให้พรรคเป็นที่ยอมรับของประชาชน ซึ่งก็คือ การทำให้พรรคไทยรักไทยแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ซึ่งในที่นี้หมายถึง การทำนโยบายพรรคให้แตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ซึ่งจะทำให้ประชาชนสนใจในนโยบายพรรค

¹¹ ไทยโพสต์, 9 เมษายน 2543, หน้า 2.

¹² มติชน, 19 มกราคม 2546, หน้า 3.

และเลือกพรรค ตลอดจนผู้สมัครของพรรคเพราะนโยบาย เช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท, นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกร 3 ปี และนโยบายประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น¹³

ในทัศนะของ ร.ต.อ.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ เลขาธิการและผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทย ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้พรรคไทยรักไทยชนะเลือกตั้งโดยได้รับคะแนนเสียงท่วมท้นจากประชาชนทั่วประเทศว่ามาจาก 4 ปัจจัยที่สำคัญ¹⁴ คือ

1. “ทักษิณ” เป็นที่รู้จัก
 2. ความสามารถในการบริหารจัดการ “ทักษิณ” ไปพบกับคนทุกภาคก่อนจัดทำนโยบาย มีระบบกรองและกลั่นมาเป็นนโยบายที่โดนใจประชาชน
 3. การประชาสัมพันธ์แบบ “AIR WAR” ผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และคัดเอาที่
 4. การทำกิจกรรม อบรมอาสาสมัครของพรรคเป็นการรบบเหมือนทหารราบ ไปซ้ำๆ แต่ยึดพื้นที่ได้ ไทยรักไทยอบรมไปได้ถึง 13,000 คนแล้ว วึ่งคนกลุ่มนี้จะช่วยกิจกรรมของพรรคอย่างเต็มที่
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ และประจักษ์ น้าประสานไทย กล่าวถึงสาเหตุที่พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งในครั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่า¹⁵

1. ประชาชนเบื่อหน่ายพรรคประชาธิปัตย์และต้องการความเปลี่ยนแปลง
 2. มีความสามารถทางการโฆษณาประชาสัมพันธ์
 3. สามารถระดม ส.ส. เก้าเข้ามาอยู่ในพรรคได้เป็นจำนวนมาก
 4. มีฐานเงินทุนมหาศาล
 5. มีนโยบายแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่นๆ โดยเฉพาะนโยบายประชานิยม
- ในด้านของสื่อมวลชน มองว่า การที่พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งครั้งนี้ เพราะ¹⁶

1. พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พัฒนาบุคลิกภาพเป็นผู้นำที่โดดเด่น
2. ดำเนินนโยบายพึ่งตนเองตามหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง สร้างชีวิตให้กับเศรษฐกิจให้กับรากหญ้า

¹³ สมาน เลิศวงศ์รัฐ, ที่นี้ไม่มี “การตลาดนำการเมือง”, สารไทยรักไทย ฉบับเดือนกรกฎาคม 2544, หน้า 7.

¹⁴ มติชนสุดสัปดาห์ คอลัมน์ เอ็กคลูซิฟ, 9 ธันวาคม 2543, หน้า 14.

¹⁵ รัตพงษ์ สอนสุภาพ และประจักษ์ น้าประสานไทย, Thanksino’s Model ปฏิรูปความมั่งคั่งสู่ฐานอำนาจใหม่ (กรุงเทพฯ : บริษัท สุพีเรียพริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด, 2546), หน้า 150.

¹⁶ ผู้จัดการรายวัน, 28 สิงหาคม 2545, หน้า 9.

3. มุ่งแก้ปัญหาคนจน

4. รวมพลังทุนในประเทศได้สำเร็จ

ขณะที่อีกด้านหนึ่งของสื่อมวลชน มองว่า การที่พรรคประชาธิปัตย์บอกว่าได้คะแนน 125 เสียง ต่อ 263 เสียงจากพรรคไทยรักไทยนั้น เป็นคะแนนเสียงที่มากกว่าเดิมจากปี 2539 แต่ถ้าพิจารณาจากฐานของจำนวน ส.ส. ที่เพิ่มขึ้นจาก 400 คนเป็น 500 คนนั้น ก็ถือว่า พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งเข้ามาน้อยลง และพื้นที่เลือกตั้งใหญ่ที่พรรคประชาธิปัตย์พ่ายแพ้ก็คือ กรุงเทพมหานคร และภาคอีสาน ซึ่งสาเหตุของความพ่ายแพ้ของพรรคประชาธิปัตย์ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นความสำเร็จของพรรคไทยรักไทยนั้น ไม่ได้เกิดจากการอยู่ในสถานการณ์ที่เสียเปรียบจากการบริหารประเทศมา 3 ปีเท่านั้น แต่ยังมีสาเหตุอีกหลายประการ¹⁷ คือ

1. นโยบายพรรค ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ยังคงมีนโยบายแบบเดิมๆ ขณะที่พรรคไทยรักไทยมีนโยบายเร่งด่วน 3 ประการที่ถูกใจประชาชน คือ นโยบายประกันสุขภาพดีถ้วนหน้า 30 บาท รักษาได้ทุกโรค กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท และพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี

2. โครงสร้างพรรค พรรคประชาธิปัตย์ยังคงยึดติดกับโครงสร้างแบบเก่า ให้ความสำคัญกับหัวหน้าพรรค เลขานุการพรรค รองหัวหน้าพรรคตามลำดับ ซึ่งเวลานั้น พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เลขานุการพรรค ถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งห้ามยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ทำให้ต้องยุติบทบาทของตัวเองไป

3. ความเป็นผู้นำของหัวหน้าพรรค นายชวน หลีกภัย ช่วงเป็นนายกรัฐมนตรีก็ถูกวิจารณ์อย่างมากในหลายประเด็น เช่น “ชวนเชื่องช้า” “ชวนมา ชวนตาย” ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้ เป็นการบ่งบอกถึงแนวคิดและวิธีการทำงานของนายชวนได้เป็นอย่างดีว่าไม่ตรงใจของประชาชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คือ ความสำเร็จของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2544 แต่ขณะเดียวกันก็มีปรากฏการณ์หลายอย่างที่สะท้อนให้เห็นว่านอกจากประเด็นดังกล่าวแล้ว ประเด็นกระบวนการหาเสียงก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกันเพราะกระบวนการหาเสียงดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตคือ เมื่อถึงเวลาเลือกตั้ง นักการเมืองก็เพียงแค่เดินหาเสียง หรือจัดเวทีปราศรัยตามแหล่งชุมชน แต่ในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา เริ่มมีการใช้สื่อโฆษณา วางกลยุทธ์หาเสียงที่เป็นรูปแบบตามหลักวิชาการสมัยใหม่ มีการใช้บริการจากบริษัทตัวแทนโฆษณาเพื่อทำการประชาสัมพันธ์มากขึ้น¹⁸ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้กำหนด

¹⁷ คม ชัด ลึก, 30 ธันวาคม 2544, หน้า 13.

¹⁸ นิชาภา ศิริวัฒน์, **Branding ไทยรักไทย** (กรุงเทพฯ : บริษัท เฮลท์แคร์ พลับพลึงซิ่ง จำกัด, 2546), หน้า 134.

โครงสร้างและกลไกทางการเมืองรวมทั้งกระบวนการเลือกตั้งใหม่ โดยแบ่งผู้สมัคร ส.ส.ออกเป็น 2 ระบบ คือ แบบแบ่งเขต และแบบบัญชีรายชื่อ ทำให้การรณรงค์ทางการเมืองที่มุ่งเน้นไปยังผู้สมัครรับเลือกตั้งในอดีตไม่เป็นการเพียงพออีกต่อไป

การทำให้ประชาชนรู้จักและจดจำพรรคไทยรักไทย จึงเป็นสิ่งที่พรรคจำเป็นต้องให้ความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากจะส่งผลดีต่อการเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อแล้ว ยังเป็นการนำเสนอชื่อพรรคควบคู่ไปกับหมายเลขประจำพรรค เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความคุ้นเคยและจดจำได้ ซึ่งนายสุรนันทน์ เวชชาชีวะ โฆษกพรรคไทยรักไทยในขณะนั้น เรียกว่า การสื่อสารการตลาดแบบครบวงจร¹⁹

3. ฐานคะแนนเสียงของพรรคไทยรักไทย

การเลือกตั้งครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งสูงสุดในระบบแบ่งเขตคือ 215 เขต จากทั้งหมด 400 เขต ในขณะที่ยกเว้นสอง คือ พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้ง 97 เขต ส่วนในระบบบัญชีรายชื่อ พรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้งด้วยจำนวนสูงสุดถึง 48 คน ขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งเพียง 31 คน เป็นลำดับที่รองจากพรรคไทยรักไทย จากจำนวน ส.ส.ของทั้งสองระบบพรรคไทยรักไทยมีจำนวน ส.ส.ทั้งสิ้น 263 คน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับพรรคการเมืองที่เพิ่งก่อตั้งและได้รับเลือกตั้ง ส.ส.สูงสุดในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2535-2544) ซึ่งจำนวน ส.ส.มากที่สุดมีเพียง 125 จากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 โดยพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งสูงสุดคือ พรรคความหวังใหม่²⁰

การที่พรรคไทยรักไทยได้จำนวน ส.ส.ที่มากมายเช่นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงระบบเลือกตั้งใหม่ มาใช้ระบบเลือกตั้งแบบแบ่งเขต และระบบบัญชีรายชื่อ ซึ่งแต่เดิมมีฐานของจำนวน ส.ส.เพียง 400 คน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนมาใช้ระบบเลือกตั้งใหม่ฐานของจำนวน ส.ส.เพิ่มเป็น 500 คน ดังนั้นโอกาสที่จะได้รับเลือกตั้งก็มีมากขึ้น ขณะเดียวกันกลยุทธ์ในการหาเสียงก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เพราะการที่มีระบบการเลือกตั้งทั้ง 2 แบบนี้ จำเป็นจะต้องทำให้ประชาชนรู้จักและคุ้นเคยกับพรรคการเมืองและผู้สมัครไปพร้อมๆ กันมากขึ้น ฉะนั้น กลยุทธ์การสื่อสารในภาคธุรกิจจึงถูกพรรคไทยรักไทยนำมาใช้มากขึ้นด้วย

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

สำหรับในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่พรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงมากมาย และได้จำนวน ส.ส.ถึง 29 คน ขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเคยเป็นพรรคที่ได้รับเลือกตั้งมากที่สุดในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา (พ.ศ.2539) ได้เพียง 8 คนเท่านั้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้พรรคประชากรไทยของนายสมัคร สุนทรเวช อดีตหัวหน้าพรรค ที่ได้คะแนนกว่า 1 ล้านเสียง และเคยครองตำแหน่ง ส.ส.มาตั้งแต่ปี 2522 ต้องสูญสลายไปจากกรุงเทพมหานคร ขณะเดียวกันพรรคความหวังใหม่ที่ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รองหัวหน้าพรรค ส่งบุตรชาย 2 คนลงแข่งขันก็ไม่ได้รับเลือกตั้งเช่นกัน

จากการเลือกตั้งครั้งนี้มีหลายเขตที่มีการแข่งขันกันอย่างสูสี เช่น เขต 6 (บางรัก, สัมพันธวงศ์), เขต 8 (บางคอแหลม), เขต 10 (ห้วยขวาง, วัฒนา) และเขต 11 (ดินแดง) เป็นต้น ส่วนเขต 17 (ลาดพร้าว), เขต 19 (บางกะปิ), เขต 20 (บึงกุ่ม), เขต 26 (มีนบุรี, คลองสามวา), เขต 29 (บางพลัด, บางกอกน้อย), เขต 33 (จอมทอง), เขต 34 (ราษฎร์บูรณะ, ทุ่งครุ) และ 36 (บางแค) ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์เคยได้รับเลือกตั้งในครั้งที่ผ่านมากลับไม่ได้รับเลือกตั้งเลย และมีคะแนนแบบทิ้งห่างกับพรรคไทยรักไทยด้วย

ขณะที่เขต 35 และเขต 37 ที่ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ส่งบุตรชาย 2 คนลงรับเลือกตั้งนั้นก็ไม่ได้รับเลือกตั้งด้วย โดย ร.ต.อ.เฉลิมคาดหวังว่าบุตรชายทั้ง 2 คนน่าจะได้รับการเลือกตั้งเพราะเชื่อมั่นในฐานคะแนนเดิม และผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นคู่แข่งก็เคยสังกัดพรรคการเมืองของตนมาก่อน²¹

เมื่อผลการเลือกตั้งในกรุงเทพมหานครปรากฏเป็นเช่นนี้ จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาว่าการที่พรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้งมากกว่าพรรคประชาธิปัตย์นั้น พรรคไทยรักไทยมีฐานคะแนนเสียงในกรุงเทพมหานครหรือไม่ ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้จึงเลือกพื้นที่ในกรุงเทพมหานครเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่าพรรคไทยรักไทยมีฐานคะแนนเสียงในพื้นที่หรือไม่ ซึ่งก็จะดูจากฐานประชาชนที่สนับสนุนพรรคไทยรักไทย ซึ่งก็คือประชาชนที่ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งนั่นเอง เพราะฐานคะแนนเสียงในการศึกษาดังกล่าวนี้จะหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งให้ได้รับเลือกตั้ง ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว พบว่า

3.1 ความนิยมต่อหัวหน้าพรรค

พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองที่เพิ่งก่อตั้งใหม่ และมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรค การที่ พ.ต.ท.ทักษิณ สามารถสร้างตนเองจนประสบความสำเร็จนักธุรกิจด้านการสื่อสารนี้ ทำให้ประชาชนนึกถึงการเป็นคนรุ่นใหม่ มีความทันสมัยทางเทคโนโลยี และมีมุมมองที่กว้างไกลแบบนักธุรกิจ

²¹ มติชน, 8 มกราคม 2544, หน้า 2.

“เลือกไทยรักไทย เพราะชอบคุณทักษิณ ท่านเป็นคนรุ่นใหม่ กล้าคิด กล้าทำ จะได้ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจ”²²

“คุณชวน คงไม่ไหว ปัญหาที่เป็นอยู่ก็แย่อยู่แล้ว เลือกคนรุ่นใหม่ กล้าคิด กล้าตัดสินใจดีกว่า”²³

ขณะเดียวกันนอกจากจะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานแล้ว พ.ต.ท.ทักษิณยังมีครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง ซึ่งเป็นการแสดงความพร้อมทั้งในด้านหน้าที่การงานและชีวิตส่วนตัว และเมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ แสดงความพร้อมที่จะเข้ามาอาสารับใช้ประชาชนเพื่อคืนกำไรสู่สังคมนั้น ก็เป็นเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเลือกพรรคไทยรักไทย

“เขาเก่งจริงร่ำรวย อาจทำให้ชาติร่ำรวยขึ้นมาได้”²⁴

“เงินเค้าเยอะ คงไม่โกงไม่กิน คงทำงานเพื่อประเทศชาติจริงๆ”²⁵

ความนิยมในเรื่องดังกล่าวนี้ จะมีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนต่อไปด้วย

3.2 ความนิยมต่อนโยบายพรรค

พรรคไทยรักไทยได้ประกาศ “วาระแห่งชาติ” ต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2543 จากวาระแห่งชาติดังกล่าว พรรคไทยรักไทยได้วิเคราะห์จุดอ่อนของคนไทยว่า ขาดหน่วยงานหรือผู้นำที่บริหารประเทศแบบมีกลยุทธ์ จนทำให้ประเทศต้องหลงทางและเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจ อีกทั้งการไม่ใช้หลักการบริหารนำการแก้ปัญหา แต่ยึดกฎหมายนำในการแก้ปัญหาและยังประสบปัญหาขาดการมีส่วนร่วมในการปกครอง รวมถึงระบบราชการล่าช้า ดังนั้น พรรคไทยรักไทยจึงกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เรียกว่า “นโยบายสร้างชาติด้วย 11 วาระแห่งชาติ” ซึ่งเป็นแนวคิดในระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เชื่อว่าน่าจะแก้ไขปัญหาของชาติได้ดีกว่าที่ผ่านมา ทำให้ประชาชนมองว่าพรรคไทยรักไทยน่าจะเป็นทางเลือกใหม่ที่เข้ามาครอบงำสถานการณ์ของประเทศให้ดีขึ้นได้

นโยบายพรรคที่หาเสียงไว้กับประชาชนที่โดดเด่นที่สุด จะมีอยู่ 4 เรื่องที่สำคัญ คือ การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศ หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท, การพักชำระหนี้เกษตรกร, การรักษาพยาบาล 30 บาท/ครั้ง และการติดตั้งเอเอ็มซีแห่งชาติเพื่อแก้ปัญหาคอมพิวเตอร์จัดการบริหารสถาบันการเงิน

“ชอบนโยบาย อย่าง 30 รักษาทุกโรค ถ้าได้ใช้จริงก็จะดี”²⁶

²² สัมภาษณ์ นาง ฉ. (นามสมมุติ), 15 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

²³ สัมภาษณ์ นาง ง. (นามสมมุติ), 7 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางซื่อ.

²⁴ สัมภาษณ์ นาย ก. (นามสมมุติ), 7 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางซื่อ.

²⁵ สัมภาษณ์ นาง ฉ. (นามสมมุติ), 15 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

“นโยบายแปลกใหม่ดี ไม่เคยเห็นจากรัฐบาลชุดก่อนๆ”²⁷

“คิดว่านโยบายของไทยรักไทย สามารถดำเนินการให้เป็นจริงได้มากกว่าพรรคอื่นๆ”²⁸

“พรรคอื่นๆ ก็มีนโยบายเหมือนเดิม ไทยรักไทยนี้แหละนโยบายพอที่เป็นจริงได้”²⁹

จากนโยบายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า คนจนซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่เคยขาดการเหลียวแล กำลังจะได้รับการเอาใจใส่ ถ้าพรรคไทยรักไทยได้เป็นรัฐบาล เช่น การมีเงินกองทุนหมู่บ้าน, การพักชำระหนี้ และการมีบัตร 30 บาท รักษาทุกโรค ซึ่งจะกลายเป็นบัตรที่มีความหมายกับคนจนในการเข้าถึงบริการสาธารณะมากขึ้นเมื่อเทียบกับเมื่อก่อน

นอกจากนี้ การนำเสนอนโยบายว่าจะทำสงครามกับคอร์รัปชันทุกรูปแบบทำให้เป็นที่สนใจของประชาชนอีกจุดหนึ่ง เพราะปัญหาในหลายๆ รัฐบาลที่ผ่านมามีปัญหาการคอร์รัปชันแทบทั้งสิ้นและก็ไม่มียุทธศาสตร์ใดสามารถแก้ไขหรือกำจัดให้หมดไปได้ เช่น รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการตั้งฉายาจากกลุ่มสมัชชาว่า “อุ้มคนรวย ไม่ช่วยคนจน” เป็นต้น

“พรรคนี้รวย คงไม่คอร์รัปชันเหมือนพรรคอื่นๆ”³⁰

3.3 ความนิยมต่อพรรค

พรรคไทยรักไทยก่อตั้งและเปิดตัวอย่างเป็นทางการด้วยการชูคำขวัญหรือสโลแกนว่า “คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน” ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนจดจำพรรคได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงจุดยืนของพรรคไทยรักไทยที่ต้องการ ใช้วิธีการใหม่ๆ มาบริหารประเทศชาติ ดังนั้น จึงเป็นการสะท้อนประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ในขณะที่เดียวกันก็เน้นถึงสิ่งที่พรรคให้ความสำคัญ คือ การนำเสนอแนวคิด และแนวการปฏิบัติรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้ง

“ชอบคำขวัญ คิดใหม่ ทำใหม่ ใหม่ๆ นี้แหละจะทำให้บ้านเมืองดีขึ้น”³¹

²⁶ สัมภาษณ์ นาง ญ. (นามสมมุติ), 15 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

²⁷ สัมภาษณ์ นาง ง. (นามสมมุติ), 7 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางซื่อ.

²⁸ สัมภาษณ์ นาย ข. (นามสมมุติ), 7 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางซื่อ.

²⁹ สัมภาษณ์ นาย ฉ. (นามสมมุติ), 14 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

³⁰ สัมภาษณ์ นาย จ. (นามสมมุติ), 16 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

³¹ สัมภาษณ์ นาย ช. (นามสมมุติ), 16 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

นอกจากนี้ โดยภาพรวมแล้วยังถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่ไม่มีรอยตำหนิ เพราะไม่เคยเข้ามาบริหารบ้านเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับพรรคประชาธิปัตย์ที่เข้ามาเป็นรัฐบาลในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้พรรคไทยรักไทยได้เสียงส่วนหนึ่งที่ต่อต้านพรรคประชาธิปัตย์

“ช่วงนั้น 3 ปีที่แล้ว ประชาธิปัตย์ยังแก้ไขไม่ได้ น่าจะลองพรรคทางเลือกใหม่อย่างพรรคไทยรักไทยดูบ้าง”³²

นอกจากพรรคไทยรักไทย จะมี พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นหัวหน้าพรรค เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ คนทันสมัย กล้าคิด กล้าตัดสินใจที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันแล้ว ยังเป็นพรรคที่มีนักวิชาการเข้ามาทำงานทางการเมืองเป็นจำนวนมาก เช่น ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นต้น

“เลือกไทยรักไทย เพราะมีคนเก่งๆ เข้ามาทำงานเยอะดี อย่างอาจารย์ประชัย อย่างนี้บ้านเมืองจะได้ดีขึ้น”³³

ความนิยมต่อพรรคดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมของบุคคลที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะเมื่อนิยมหรือผูกพันต่อพรรคการเมืองใดแล้วก็ย่อมที่จะไปลงคะแนนเลือกพรรคนั้น และการที่จะสร้างความนิยมหรือความผูกพันของพรรคให้เกิดขึ้นได้ ก็จะต้องอาศัยความนิยมหรือความผูกพันกับตัวผู้สมัครเป็นพื้นฐานเสียก่อน

3.4 สถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นเฉพาะช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้ง

ปัจจัยนี้มีอิทธิพลต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนด้วยเช่นกัน โดยในการเลือกตั้งครั้งนี้ สถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นเฉพาะช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้ง ได้แก่

1) ความไม่พอใจต่อการทำงานของพรรคประชาธิปัตย์ ประชาชนที่เคยฝากความหวังไว้กับพรรคประชาธิปัตย์ หวังว่าพรรคการเมืองนี้จะเข้ามาช่วยกอบกู้วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น แต่ทว่า 3 ปีที่ผ่านมาพรรคประชาธิปัตย์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงได้ ทำให้ประชาชนรู้สึกเบื่อหน่ายกับพรรคการเมืองเก่าๆ รวมไปถึงพรรคประชาธิปัตย์ที่แก้ปัญหาได้ไม่ทันใจ จึงหันมาฝากความหวังไว้กับพรรคการเมืองเกิดใหม่อย่างพรรคไทยรักไทยว่าน่าจะช่วยแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้

“ประชาธิปัตย์แก้ปัญหาไม่ได้ เลือกไทยรักไทยก็น่าจะดีกว่า”³⁴

³² สัมภาษณ์ นาย จ. (นามสมมุติ), 16 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

³³ สัมภาษณ์ นาย ข. (นามสมมุติ), 7 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางซื่อ.

³⁴ สัมภาษณ์ นาย ข. (นามสมมุติ), 7 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางซื่อ.

ในขณะที่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งเลือกพรรคไทยรักไทย เพราะไม่ต้องการเลือกพรรคอื่น
“ไม่อยากเลือกพรรคอื่น เพราะเลือกไปเสี่ยงก็สูญเปล่า”³⁵

2) การสร้างกระแสของสื่อมวลชน ในกรุงเทพมหานครประชาชนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็น
ผู้เลือกตั้งเลื่อนลอย (Floating Voters) ดังนั้น จึงมีโอกาสเป็นไปได้มากที่จะถูกชี้นำจากสื่อมวลชน และ
หากการชี้นำดังกล่าวมีความจริงรองรับอยู่ในระดับหนึ่งก็จะยิ่งทำให้น้ำหนักการชี้นำเพิ่มสูงขึ้น ในกรณี
นี้ก็คือ ในช่วงนั้นกระแสการไม่เอาพรรคประชาธิปัตย์ค่อนข้างรุนแรง เพราะประชาชนไม่พอใจในการ
แก้ไขปัญหาของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ มีการนำเสนอข่าวความล้มเหลวในการบริหารงานด้าน
เศรษฐกิจของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ตามสื่อต่างๆ มากมาย ประกอบกับมีการนำเสนอภาพลบของ
พรรคประชาธิปัตย์จากการที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ป.ป.ช.) มีมติเห็นว่า
พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เลขานุการพรรคประชาธิปัตย์ จงใจแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอัน
เป็นเท็จ กรณีสัญญากู้เงิน 45 ล้านบาทที่ทำกับบริษัท เอเอเอส ออโต้ เซอร์วิส เสนอศาลรัฐธรรมนูญ
วินิจฉัยให้พ้นจากตำแหน่ง ซึ่งนำไปสู่การลาออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิจิตร

นอกจากนี้ ยังมีกรณีพิพาทกับพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว) เจ้าอาวาสวัด
ป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี เจ้าของโครงการผ้าป่ากู้ชาติ แสดงความไม่พอใจกับการที่รัฐบาลจะเอาเงิน
บริจาคไปใช้จ่ายผิดวัตถุประสงค์ของเจ้าของทรัพย์สิน จนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างธนาคารแห่ง
ประเทศไทย โดย ม.ร.ว. จิตุมงคล โสณกุล ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยกับรัฐบาลโดย
กระทรวงการคลังในเรื่องของร่าง พ.ร.บ.ธนาคารแห่งประเทศไทยด้วย³⁶ ซึ่งถือว่าการแก้ไขปัญหาที่
เกิดขึ้นยังไม่สามารถทำได้แล้วยังมีปัญหาเกิดขึ้นภายในพรรคประชาธิปัตย์ ฉะนั้น ความนิยมของ
ประชาชนต่อพรรคประชาธิปัตย์จึงมีโอกาสลดลงแน่นอน

ขณะที่พรรคไทยรักไทยและ พ.ต.ท.ทักษิณ หัวหน้าพรรคถูกนำเสนอ และได้รับความสนใจ
จากสื่อมวลชนมากขึ้นตั้งการก่อตั้งพรรค การจัดทำนโยบาย และการจัดหาตัวผู้สมัคร ซึ่งสื่อมวลชนมอง
ว่าน่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งทีนอกเหนือจากนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์, พล.อ.ชวลิต
ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ และนายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย³⁷

³⁵ สัมภาษณ์ นาย ณ. (นามสมมุติ), 14 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

³⁶ ไทยโพสต์, 9 เมษายน 2543, หน้า 2

³⁷ นิชาภา ศิริวัฒน์, นิชาภา ศิริวัฒน์, **Branding ไทยรักไทย** (กรุงเทพฯ : บริษัท เฮลท์แคร์
พับลิชชิง จำกัด, 2546), หน้า 36.

“ไทยรักไทย น่าจะเป็นทางเลือกใหม่ ได้ดีกว่าพรรคอื่นๆ เลือกพรรคอื่นก็เหมือนเดิม ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง”

3) การรณรงค์หาเสียงในช่วงการเลือกตั้ง ปัจจัยดังกล่าวเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดความแปรผันในผลการเลือกตั้งได้ ในการเลือกตั้งครั้งนั้นพรรคไทยรักไทยใช้การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบหรือที่เรียกว่า การสื่อสารการตลาดแบบผสมผสาน ตั้งแต่การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุ, โทรทัศน์, หนังสือพิมพ์, อินเทอร์เน็ต, การสื่อสารผ่านสื่อโฆษณากลางแจ้ง, สื่อสิ่งพิมพ์, การปราศรัยต่อสาธารณชน, การจัดกิจกรรมสาธารณะ, การรับฟังข้อคิดเห็นจากประชาชน, การสัมมนาพรรค และการจัดกิจกรรมพบปะกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการช่วยย้ำเน้นให้ประชาชนรู้จักพรรคไทยรักไทยมากขึ้น อันจะนำไปสู่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพรรคไทยรักไทย

“ไทยรักไทย ใช้การหาเสียงทุกรูปแบบดี คนก็เลยรู้จักเยอะขึ้น”³⁸

ขณะเดียวกันพรรคไทยรักไทยก็เชื่อว่า พรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงมากมายเช่นนี้เพราะ

1. นำเสนอภาพลักษณ์ของพรรค

พรรคไทยรักไทย นำเสนอการเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชนที่จะเข้ามาช่วยกอบกู้สถานการณ์ของประเทศให้ดีขึ้น การเติบโตของพรรคไทยรักไทยเกิดขึ้นจากช่องว่างทางการเมืองไทยที่ตกอยู่ในภาวะขาดแคลนผู้นำ ดังนั้น การเปิดตัวของ พ.ต.ท.ทักษิณ จึงถือว่าถูกที่ ถูกเวลา และน่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง พร้อมกันนี้ยังเป็นพรรคที่มีนักวิชาการมาทำงานการเมืองเป็นจำนวนมาก เช่น ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ เป็นต้น ซึ่งทำให้พรรคไทยรักไทยน่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับได้ง่ายขึ้น

2. นำเสนอภาพลักษณ์ของหัวหน้าพรรค

พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองใหม่ จุดเด่นหรือจุดนำเสนอของพรรคไทยรักไทยจึงต้องเริ่มต้นจากตัวบุคคล คือ คุณภาพหรือคุณสมบัติของหัวหน้าพรรค โดยมีการนำเสนอภาพลักษณ์ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในภาพของผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีมุมมองในระดับสากล ควบคู่ไปกับภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ มีความเชี่ยวชาญในเรื่องเทคโนโลยีการสื่อสาร โทรคมนาคม การเป็นบุคคลที่รักครอบครัว (Family Man) ซึ่งเปลี่ยนไปจากภาพลักษณ์เมื่อครั้งอยู่พรรคพลังธรรมที่ใช้การนำเสนอความดี

³⁸ สัมภาษณ์ นาย ณ. (นามสมมุติ), 14 พฤศจิกายน 2548, ในพื้นที่เขตบางพลัด.

นอกจากนี้ การที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ก้าวเข้าสู่แวดวงการเมืองด้วยความพร้อมทางการเงิน นั้นย่อมแสดงว่า พร้อมที่จะทำงานให้แก่เพื่อนร่วมชาติ และดูแลประชาชนให้มีความสุข ไม่โกงกินบ้านเมือง และมีศักยภาพที่จะเป็น “ว่าที่หัวหน้ารัฐบาล” ที่ต้องดูแลปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการสร้างจุดเด่นเหนือ นายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัฐมนตรีนี่ไม่ได้เป็นผู้ดูแลงานทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ พรรคไทยรักไทยได้ตั้ง “รัฐบาลเงา” หลังก่อตั้งพรรคอย่างเป็นทางการ เพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ประกาศว่า ตัวเขาเองจะดูแลการทำงานของนายกรัฐมนตรีและกระทรวงการคลัง เพราะในอนาคตผู้นำจำเป็นต้องรู้เรื่องเศรษฐกิจ ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถหลุดจากวงจรวิกฤติเศรษฐกิจได้ ทั้งยังเห็นว่านายกรัฐมนตรีควรจะเป็นหัวหน้าทีมเศรษฐกิจเอง และต้องถือว่าเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญ

3. นำเสนอภาพลักษณ์ของสมาชิกพรรค

พรรคไทยรักไทยสร้างภาพลักษณ์โดยการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ และเป็นพรรคที่รวมตัวกันของคนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนว่า จะเป็นพรรคที่รวม ส.ส. ที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองแบบสร้างสรรค์ การเลือกผู้สมัคร ส.ส. ของพรรคไทยรักไทยจะเน้นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถเข้ามาทำงาน โดยการคัดเลือก ส.ส. ของพรรคไทยรักไทยนั้นจะใช้ผลงานเป็นเครื่องพิสูจน์ การเลือกคนก็จะดูที่ความรู้ เพราะต้องการเลือกคนที่มีความสามารถ และจะดูเหมือนรับสมัครงาน เรียนเป็นอย่างไร ระหว่างเรียนมีกิจกรรมทางสังคมอย่างไร และความสำเร็จทางการเมืองอย่างไร ทั้งยืนยันว่าพรรคไม่ได้เลือกว่าคนนั้นต้องมีฐานะเสียมากเท่าใด เช่น การคัดเลือกผู้สมัคร ส.ส. ในเขตกรุงเทพมหานคร³⁹ ซึ่งมีนางสุदारรัตน์ เกตุราพันธ์ เป็นหัวหน้าทีมที่รับผิดชอบพื้นที่เลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร จะมีวิธีการในการคัดเลือกก็คือ คนที่สนใจจะต้องมายื่นใบสมัคร จากนั้นจะมีการสอบในลักษณะข้อเขียน ในหัวข้อคิดอย่างไรกับระบบการเมือง และจากนั้นจะมีการสอบสัมภาษณ์โดยคณะกรรมการที่จัดเตรียมไว้ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ถึงเหตุใดจึงสนใจมาเล่นการเมือง รวมทั้งปูมหลังของชีวิต และอาชีพที่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ สโลแกนในการร่วมงานของผู้ที่สนใจการเมืองที่ตั้งใจไว้ก็คือ “ต้องเป็นคนรุ่นใหม่ จบปริญญาโท มีฐานะและตระกูลดี” แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะปิดกั้นคนที่มีเพียงปริญญาตรีหรือคนที่ไม่ใช่อยู่ในชาติตระกูลดี เพราะตรงนี้เป็นเพียงความคิดแรกเพื่อสกัดไม่ให้คนที่ไร้อาชีพเข้ามาสู่ระบบการเมืองเพื่อหวังกอบโกยความร่ำรวยเข้าตนเองด้วยการอาศัยคำว่า “นักการเมือง” เป็นเครื่องมือบังหน้า เมื่อคนที่สมัครเข้ามาผ่านข้อเขียนและสัมภาษณ์แล้ว จะต้องลงสู่สนามในภาคปฏิบัติด้วย ซึ่งก็คือ การออกไปสัมผัสกับชาวบ้านด้วยการลงพื้นที่หาเสียงตามบ้านเรือนและชุมชนของประชาชน ไม่มีเวลาเลิกปฏิบัติงานที่

³⁹ ผู้จัดการรายวัน, 6 สิงหาคม 2542, หน้า 12.

แน่นอน ไม่มีเงินหรือปัจจัยเป็นสิ่งตอบแทน เพราะถือว่าเป็นการสมัครใจเข้ามาซึ่งต่างฝ่ายต่างต้องช่วยตัวเอง และถ้าใครลงสนามแล้วรู้ว่าไม่เหมาะกับอาชีพนักการเมืองก็สามารถบอกลาได้

4. นำเสนอภาพลักษณ์ของนโยบายพรรค

1) ใช้การบริหารประเทศเชิงกลยุทธ์ โดยพรรคไทยรักไทยจึงกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เรียกว่า “นโยบายสร้างชาติด้วย 11 วาระแห่งชาติ” ซึ่งเป็นแนวคิดในระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เชื่อว่าน่าจะแก้ไขปัญหาของชาติได้ดีกว่าที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดตั้งสถาบันบริหารสินทรัพย์แห่งชาติ, การรักษาพยาบาลด้วยเงินเพียง 30 บาท, การจัดตั้งธนาคารเอสเอ็มอี, การสนับสนุนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น

2) ใช้นโยบายที่เป็นที่พึงพอใจของทุกกลุ่ม โดยภาพรวมของนโยบายพรรคไทยรักไทย จะเห็นได้ว่ามีการใช้นโยบายที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายอย่างครอบคลุม มีทั้งนโยบายการแก้ปัญหาและพัฒนาโครงสร้างทางสังคมไปพร้อมๆ กัน

5. การประชาสัมพันธ์ของพรรค

พรรคไทยรักไทยได้ใช้กลยุทธ์รูปแบบต่างๆ เพื่อสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการนำเสนอ ดังนี้ คือ

1) ช่วงก่อนก่อตั้งพรรค เริ่มต้นจากการณรงค์ให้ประชาชนตั้งชื่อพรรค ซึ่งเป็นการดึงความสนใจประชาชนในเขตกรุงเทพและปริมณฑล เพราะกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางในการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ใช้การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านอินเทอร์เน็ต เพราะเมื่อเทียบอัตราผู้รับสื่อ จะเห็นได้ว่ามีกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงมากกว่าสื่อวิทยุ โทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ และต่อมาก็ได้ใช้สื่อหนังสือพิมพ์ในการณรงค์ตั้งชื่อพรรค

นอกจากนี้ พรรคไทยรักไทยยังได้ใช้การสื่อสารแบบมุ่งเน้นกลุ่มคนตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยติดป้ายโฆษณากลางแจ้งตามถนนสายสำคัญทั่วประเทศ ซึ่งเป็นภาพของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขนาดเท่าตัวจริง ในฐานะว่าที่หัวหน้าพรรคการเมืองที่เสนอตัวเป็นตัวแทนประชาชน สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นกับผู้ที่ผ่านไปผ่านมา เมื่อประชาชนได้รับรู้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ตั้งพรรคการเมืองใหม่แล้ว ในขั้นตอนต่อมาทางคณะทำงานของพรรคจะทำการติดต่อผู้สมัคร ส.ส. ทั้งที่เป็นอดีต ส.ส. และผู้ที่มีศักยภาพในท้องถิ่นมาลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ทั้งนี้ เพราะเป็นการแบ่งเขตเลือกตั้ง คนเดียวเบอร์เดียวจึงจำเป็นต้องเลือกผู้ที่มีศักยภาพในท้องถิ่นมาลงสมัครรับเลือกตั้ง และเมื่อประชาชนนึกถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ก็จะนึกถึงพรรคไทยรักไทยด้วย อันเป็นการสร้างความเชื่อมโยงกับตัวบุคคล ช่วยให้ประชาชนตัดสินใจเลือกพรรคไทยรักไทยได้อีกทางหนึ่ง

2) ช่วงเริ่มตั้งพรรค ใช้การนำเสนอนโยบายพรรคผ่านสื่อและกิจกรรม เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารพรรคไทยรักไทยโดยการโฆษณาผ่านอินเทอร์เน็ต www.thairakthai.or.th เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายว่ามีทัศนคติต่อประเด็นปัญหาหรือเรื่องต่างๆ อย่างไร พร้อมทั้งมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยตลอดเวลา มีการโฆษณาผ่านสื่อวิทยุ/โทรทัศน์ ในลักษณะโฆษณาชุด (Series of Advertising) เนื่อหาเน้นเรื่องการเมือง และสื่อสารไปยังประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นหลัก เพื่อยกระดับภาพลักษณ์ของพรรคและผู้สมัครพรรคไทยรักไทย รวมทั้งยังเป็นการสร้างสำนึก ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองให้ประชาชนได้คล้อยตามไปด้วย

การสื่อสารผ่านสิ่งพิมพ์ ได้แก่ การเผยแพร่ชีวประวัติของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร การโฆษณานโยบายพรรคไทยรักไทยโดยใช้เอกสารคู่มือ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้รายละเอียดในนโยบายของพรรคได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การสื่อสารผ่านสื่อโฆษณากลางแจ้ง โดยการชูป้ายสนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และการทำลายความน่าเชื่อถือของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ เพื่อเรียกความสนใจจากประชาชน และการสื่อสารโดยใช้ผลิตภัณฑ์เป็นสื่อ การจัดส่งจดหมายเพื่อแจ้งข่าวสารในเทศกาลต่างๆ แก่สมาชิกและแกนนำของพรรค มีการแจกแผ่นพับของพรรคและผู้สมัคร ส.ส. ตามบ้านและย่านชุมชนให้แก่ประชาชนในพื้นที่เขตต่างๆ

นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมที่สามารถช่วยสร้างความใกล้ชิดระหว่างพรรคกับกลุ่มเป้าหมายอีก ได้แก่ การจัดกิจกรรมสื่อมวลชนสัมพันธ์ เพื่อให้สื่อช่วยสะท้อนมุมมองหรือข่าวสารของพรรคไทยรักไทยไปสู่ประชาชน, การจัดนิทรรศการเชิงวิชาการ, การบรรยายของหัวหน้าพรรคไทยรักไทยในโอกาสต่างๆ เพื่อแสดงวิสัยทัศน์และสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับประชาชนว่า ถ้าตนเองได้รับเลือกตั้งแล้วจะมีแนวทางการแก้ไขปัญหาของประเทศอย่างไร, การจัดอบรมและพัฒนาทีมงานทางการเมืองและผู้สมัคร ส.ส., การสัมมนาสมาชิกพรรค, การจัดกิจกรรมครบรอบปีของพรรค เพื่อต้องการให้บุคคลที่เข้าร่วมได้เป็นกลุ่มผู้นำความคิดที่จะนำข้อมูลข่าวสารของพรรคไปเผยแพร่ยังกลุ่มคนต่างๆ อีกทอดหนึ่ง ตลอดจนมีการบริการสาธารณะ การรับสมาชิกพรรคไทยรักไทย การเปิดสาขาพรรค และการเปิดตัวผู้สมัครในนามพรรคไทยรักไทย การจัดกิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่เขตเลือกตั้ง เป็นต้น

3) ช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง มีการใช้สื่อสารมวลชนทุกประเภท โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จะเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารในเชิงเปรียบเทียบ ทั้งนโยบายและรูปแบบการแก้ปัญหาระหว่างพรรคไทยรักไทยกับรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ที่ใช้ในการบริหารประเทศ ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ได้บริหารประเทศไม่มีผลงานอะไร

ที่โดดเด่นเนื่องจากสาเหตุใด ขณะเดียวกันก็พยายามนำเสนอว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยตั้งใจที่จะอาสาเข้ามาแก้ไขปัญหาต่างๆ ของประเทศ ด้วยการใช้นโยบายที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

นอกจากนี้ ยังมีการจูงใจให้ประชาชนเลือกพรรคไทยรักไทยโดยแจกจ่ายคู่มือเผยแพร่ นโยบายด้านต่างๆ ควบคู่ไปกับการจดจำพรรคหรือหมายเลขประจำพรรค โดยผ่านสื่อโฆษณาในรูปแบบของสติ๊กเกอร์ จดหมายหรือแม้กระทั่งเพลงประจำพรรค แต่สื่อที่ถือว่าโดดเด่นที่สุดในช่วงนี้คือ ป้ายหาเสียงของผู้สมัครที่มีมาตรฐานเหมือนกันทั่วประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนสามารถจดจำพรรคได้ เพราะไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็จะเห็นป้ายโฆษณาผู้สมัครที่มีการใช้โทนสี หรือมีลักษณะของป้ายโฆษณาในรูปแบบเดียวกัน อีกทั้งยังมีการเลือกใช้ป้ายโฆษณาขนาดใหญ่และสื่อหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อหาสะท้อนความล้มเหลวในการบริหารประเทศของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ เพื่อให้ประชาชนได้เห็นถึงสภาพปัญหาของประเทศได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ส่วนการสื่อสาร โดยการจัดกิจกรรมขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้เห็นนโยบายต่างๆ ของพรรคอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งยังสามารถช่วยอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เห็นภาพได้ชัดเจน ได้แก่ การปราศรัยและการประชาสัมพันธ์ผู้สมัคร โดยมีการตั้งเวทีปราศรัยต่อสาธารณชนตามจุดต่างๆ เพื่อเป็นการแถลงนโยบาย ประชาสัมพันธ์ผู้สมัคร รวมทั้งมีการจัดแถลงข่าวของหัวหน้าพรรคหรือองคมนตรี และยังเป็นเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนได้สัมภาษณ์ผู้สมัคร ส.ส. เพื่อเป็นการส่งข่าวสารของพรรคและผู้สมัครไปยังประชาชนได้อย่างทั่วถึง และการพบปะประชาชนของ ผู้สมัคร ส.ส. โดยผู้สมัครและทีมงานแต่ละเขตจะออกหาเสียงตามบ้านและย่านชุมชนเพื่อแนะนำตัวผู้สมัคร รวมทั้งเชิญชวนประชาชนให้ไปเลือกตั้ง ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่สามารถจดจำผู้สมัครและพรรคการเมืองได้มากยิ่งขึ้น

นอกจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว พรรคไทยรักไทยยังเชื่อว่า การที่พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงมากกว่าพรรคประชากรไทยในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2539 นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกระแสเสื่อมศรัทธาต่อ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น จึงหันมาเทคะแนนให้กับพรรคประชาธิปัตย์ ไม่ใช่เพราะพรรคประชาธิปัตย์มีฐานคะแนนเสียงแต่อย่างใด⁴⁰

⁴⁰ มติชน, 21 พฤศจิกายน 2543, หน้า 13.